

ПРОФЕСИОНАЛНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ НА ОБЩЕСТВЕНИЯ ВЪЗПИТАТЕЛ ПРИ ПРЕДОСТАВЯНЕ НА ПОДКРЕПА ЧРЕЗ КОНСУЛТИРАНЕ НА ДЕЦА, УЧЕНИЦИ И РОДИТЕЛИ ОТ УЯЗВИМИ ГРУПИ

гл. ас. д-р Станислав Пандин

Тракийски университет – Стара Загора

Резюме. Законът за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните (ЗБППМН)¹ регламентира определянето на специалист с необходимото образование (психологическо, педагогическо, юридическо) за обществен възпитател в случаи на противообществени прояви, извършени от малолетни или непълнолетни (8 – 14; 14 – 18), въз основа на което специалистът следва да осъществява корекционно-възпитателна дейност като подкрепа за личностно развитие. Обществен възпитател може да бъде определян и в случаи на липса на извършена противообществена проява от страна на малолетен/малолетна или непълнолетен/непълнолетна, но който/която е в уязвима социална ситуация. Едно от условията за това е местната комисия да допусне достатъчно основания за определянето на възпитателен надзор² в зависимост от вида и степента на уязвимост на малолетния/малолетната или непълнолетния/непълнолетната.

Ключови думи: *обществен възпитател, професионални компетентности, малолетни, непълнолетни, уязвими групи.*

PROFESSIONAL COMPETENCIES OF THE PUBLIC EDUCATOR FOR PROVIDING SUPPORT THROUGH CONSULTING TO CHILDREN, STUDENTS AND PARENTS FROM VULNERABLE GROUPS

Dr. Stanislav Pandin, Assist. Prof.

University of Thrace – Stara Zagora

Abstract. The Law on Combating Antisocial Behavior of Minors and Juveniles (ZBPPMN) regulates the designation of a specialist with the necessary education (psychological, pedagogical, legal) as a public educator in cases of antisocial behavior committed by minors or juveniles (8 – 14; 14 – 18). On this basis, the specialist should carry out corrective and educational activity as support for personal development. A public educator can also be appointed in cases of no anti-social behavior by a minor or juveniles, but who is in a vulnerable social situation. One of the conditions for this is that the local commission admits sufficient grounds for the determination of

¹ Текстът на Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните може да бъде прочетен на страницата на Министерски съвет: <http://www.ckbppmn.government.bg/documents/ad81271d29df35f7bf2b8829d2c98a30.pdf>

² Възпитателна мярка по чл. 41, ал. 2 от ЗБППМН.

educational supervision, depending on the type and degree of vulnerability of the minor or juvenile.

Keywords: *public educator, professional competencies, juveniles, minors, vulnerable groups.*

Въведение

Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните разглежда случаите, в които следва да бъде определян обществен възпитател в следствие на извършена противообществена проява (чл. 31, ал. 1), но и при липса на противообществена проява (чл. 41, ал. 2) от страна на малолетни и/или непълнолетни, които са в потенциален риск, в т.ч. от уязвими групи:

„Чл. 41. (Нов – ДВ, бр. 53 от 1975 г.) (1) Обществен възпитател се определя от местната комисия, когато е необходимо да се предотврати безнадзорност или извършването на противообществени прояви на:

- а) (изм. - ДВ, бр. 110 от 1996 г.) непълнолетни, освободени от наказателна отговорност и ненастанени във възпитателно училище-интернат;
- б) непълнолетни, осъдени условно или на наказание без лишаване от свобода;
- в) непълнолетни, изтърпели наказание лишаване от свобода или освободени предсрочно;
- г) (изм. - ДВ, бр. 110 от 1996 г.) малолетни и непълнолетни, чийто престой във възпитателно училище-интернат и социално-педагогически интернат е прекратен;
- д) (нова - ДВ, бр. 110 от 1996 г., изм. - ДВ, бр. 66 от 2004 г.) малолетни и непълнолетни, за които е приложена мярката по чл. 13, ал. 1, т. 5.

(2) (Изм. - ДВ, бр. 110 от 1996 г.) Местната комисия може да определи обществен възпитател и на други малолетни и непълнолетни, за които съществува сериозна опасност за тяхното развитие и възпитание.“

Методология: техника „лична рефлексивна картина“³

Наредбата за финансирането на институциите в системата на предучилищното и училищното образование от 2017 година⁴ дава определение за *деца и ученици от уязвими групи*. Текстът е поместен в ал. 1, т. 3 от допълнителните разпоредби на Наредбата (Държавен вестник, бр. 31 от 2018 г., в сила от 01.01.2018 г., доп. – Държавен вестник, бр. 33 от 2020 г., в сила от 07.04.2020 г.):

³ Използвана е техниката „лична рефлексивна картина“ с оглед натрупан 18 годишен опит в няколко столични МКБППМН.

⁴ Наредбата може да бъде прочетена тук (официален сайт на Регионалното управление на образованието – София-град (РУО – София-град): <https://ruo-sofia-grad.com/wp-content/uploads/2020/06/>

„Деца и ученици от уязвими групи са деца и ученици в основната степен на образование и в I и II гимназиален етап на обучение, застрашени от отпадане от системата на предучилищното и училищното образование или чийто достъп до образование е поставен в повишен риск, поради ниското образователно ниво на родителите/настойниците им и свързаните с това неблагоприятна позиция на пазара на труда и риск от социално изключване.“

Съгласно чл. 2 на Закона за закрила на детето (ЗЗДет.) *дете* е всеки физически субект, който не е навършил 18 годишна възраст. За целите на настоящата статия, както и с оглед прецизирането и спецификата на възрастовите особености на лицата до 18 години, в текста е използвана и друга терминология, като напр. „малолетни и непълнолетни“, „деца и ученици“, „деца и юноши“ и др.

С оглед изпълнението на ЗЗДет. от страна на органите по закрила, Законът се базира на четири основни принципа на закрила на малолетните и непълнолетните:

1. зачитане и уважение на личността на детето;
2. отглеждане на детето в семейна среда;
3. (изм.-ДВ, бр.14 от 2009 г.) осигуряване най-добрия интерес на детето;
4. (изм.-ДВ, бр.14 от 2009 г.) специална закрила на дете в риск.“ (чл. 3 от ЗЗДет.)

Съгласно междуинституционалния Координационен механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция (2010) общинските и районните кметове са съставна, съществена и неотменна част от органите по закрила. В ал. 4, чл. 36г. от ЗЗДет., в контекста на сформиранието на междуинституционалния координационен механизъм, се споменава, че именно кметът на общината/района следва да съдейства за координацията на сформирания се мултидисциплинарен екип (включващ представители на социалните власти, представители на кмета и на районното полицейско управление; също така, с оглед на спецификата на случая – представители на районната прокуратура, районен съдия, личният лекар на детето, училищният психолог и т.н., представители на други институции, включително неправителствени, но само по преценка на водещия случая социален работник, съгласно Споразумението за сътрудничество и координиране на работата на териториалните структури на органите за закрила на детето при случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие и при кризисна интервенция от 2010 г.) при установяването на случаи на дете в риск, както и в случаи, в които дете е жертва на насилие или експлоатация⁵.

В този смисъл, кметовете по места следва да осъществяват координиращ контрол по закрила на малолетните и непълнолетните въз основа на местните подразделения на Агенцията за социално подпомагане (АСП), а именно – дирекциите „Социално подпомагане“ и в частност техните отдели за закрила на

⁵ Вж. Ал. 1, т. 11 от Допълнителните разпоредби на Закона за закрила на детето.

детето (озД), както и посредством *алтернативно представените* органи за закрила, като напр. местните комисии за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните (МКБППМН), които по презумпция може да бъдат и задължително, а не само алтернативно представени, ако кметът определи част от членовете им (напр. обществени възпитатели) за представители на кметската институция⁶, по конкретен случай.

Съгласно ЗБППМН, комисиите за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните се председателстват от кметовете (зам.-кметовете) по места, но и в качеството им на *органи за закрила на детето*, съгласно подписаните Алгоритъм за взаимодействие между институциите в системата на предучилищното и училищно образование и дирекциите „Социално подпомагане“ и Споразумение за сътрудничество и координиране на работата на териториалните структури на органите за закрила на детето при случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие и при кризисна интервенция. Във взаимодействие с другите органи за закрила на детето (*задължително представени и алтернативно представени*⁷ в мултидисциплинарния екип по координационния механизъм за взаимодействие, в зависимост от вида и степента на уязвимост на малолетния/непълнолетния) комисиите следва да осъществяват превантивни дейности с малолетните и непълнолетните от уязвими групи:

„Чл. 10. (1) (Предишен текст на чл. 6, изм. - Изв., бр. 11 от 1961 г., предишен текст на чл. 10, изм. и доп. - ДВ, бр. 66 от 2004 г.) Местните комисии съвместно с детските педагогически стаи и органите на образованието и при широкото съдействие на обществеността изпълняват следните задачи:

а) (изм. - ДВ, бр. 53 от 1975 г., изм. - ДВ, бр. 110 от 1996 г., изм. - ДВ, бр. 66 от 2004 г.) организират и координират социално-превантивната дейност на територията на общината, издирват и установяват съвместно с инспекторите при детските педагогически стаи и дирекциите „Социално подпомагане“ малолетните и непълнолетните, които се нуждаят от помощ, и вземат мерки за тяхната социална защита и развитие (...)“ (чл. 10, ал. 1а)

Резултати

1. Обществените възпитатели в местните комисии за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните следва да осъществяват консултативна дейност по превенция на девиантно и асоциално (проб-

⁶ Вж. Споразумение за сътрудничество и координиране на работата на териториалните структури на органите за закрила на детето при случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие и при кризисна интервенция, чл. 8, т. 1б.

⁷ Вж. *задължително представени и алтернативно представени* органи за закрила на детето в Алгоритъм за взаимодействие между институциите в системата на предучилищното и училищно образование и дирекциите „Социално подпомагане“ по отношение осигуряването на подкрепата за личностно развитие на децата и учениците и в Споразумение за сътрудничество и координиране на работата на териториалните структури на органите за закрила на детето при случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие и при кризисна интервенция.

лемно) поведение, съотнесена към малолетни, непълнолетни и родители в уязвима социална ситуация. Що се отнася до настоящото, нещата следва да бъдат разглеждани *на ниво семейство* (пълно, непълно, разширено семейство). В този смисъл консултативната дейност може да бъде:

- 1) индивидуална или
- 2) групова, зависимост от поставените цели.

Индивидуалното консултиране се осъществява с родител или с дете/ученик (в начален, прогимназиален, гимназиален етап на училищното образование):

- консултация – обществен възпитател и родител;
- консултация – обществен възпитател и дете/ученик (в начален, прогимназиален, гимназиален етап на училищното образование).

Груповото консултиране се свежда до осъществяване на консултативни срещи на равнище семейство (пълно, непълно, разширено):

- консултация – обществен възпитател, родители и дете/деца/ученик/ученици (в начален, прогимназиален, гимназиален етап на училищното образование);
- консултация – обществен възпитател, родител/настойник и дете/деца/ученик/ученици (в начален, прогимназиален, гимназиален етап на училищното образование).

2. Местните комисии и в частност – обществените възпитатели – следва да взаимодействат с училищните комисии за борба срещу противообществените прояви (там където все още се сформират и функционират с днешна дата), с директорите на образователните институции, със зам.-директорите по учебната дейност, с класните ръководители, с педагогическите съветници и училищните психолози по места, като ги подпомагат методически по въпросите на противообществените прояви на учениците от уязвими групи и посредством осъществяването на квалификационни и други дейности *на ниво училищно образование*. Част от тези допълнителни дейности са изнесените консултации на консултативните кабинети към местните комисии на територията на образователните институции (напр. инцидентни консултации, изнесени консултации по утвърден график, консултации по време на провеждащи се родителски срещи и др.).

Дискусия и заключение

С оглед законовите и подзаконовите нормативни документи работата/дейността на общественя възпитател в голяма степен следва да е подпомагача във взаимодействието с образователни и социални институции на всички равнища. Именно професионалните компетентности на специалиста играят ключова роля при набелязване на съществуващ риск при деца/ученици от уязвими групи, проследяване и оценка на същия риск и навременно планиране на набор от корекционно-възпитателни дейности, както и подпомагане на други

ангажирани (учители и други педагогически специалисти, социални работници и др.) при провеждане на дейностите по превенция и интервенция на риска. Професионалните компетентности на обществения възпитател и по-конкретно – високият етичен стандарт на работа при взаимодействие с детето/ученика в уязвима социална ситуация (в начален, прогимназиален, гимназиален етап на училищното образование), повишава възможностите, в т.ч. и бъдещите положителни резултати от консултативната дейност с детето/ученика, чрез изграждане на доверителни връзки с родителя за кооперативност и сътрудничество между страните.

Литература (документи)

1. Алгоритъм за взаимодействие между институциите в системата на предучилищното и училищно образование и дирекциите „Социално подпомагане“ по отношение осигуряването на подкрепата за личностно развитие на децата и учениците. Подписан през 2019 г. между Министъра на труда и социалната политика и Министъра на образованието и науката.

2. Закон за закрила на детето. Обн., ДВ, бр. 48 от 13.06.2000 г., ..., изм., ДВ. бр. 101 от 27.12.2019 г.

3. Закон за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните (загл. изм. - изв., бр. 11 от 1961 г.). В сила от 15.03.1958 г. Отражена деноминацията от 05.07.1999 г. Обн., ДВ. бр.13 от 14 Февруари 1958 г., ..., изм., ДВ. бр. 59 от 29 Юли 2016 г.

4. Наредба за финансирането на институциите в системата на предучилищното и училищното образование. Приета с ПМС № 219 от 05.09.2017 г. Обн., ДВ. бр. 81 от 10 Октомври 2017 г.,..., доп., ДВ. бр. 37 от 21 Април 2020 г.

5. Споразумение за сътрудничество и координиране на работата на териториалните структури на органите за закрила на детето при случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие и при кризисна интервенция. Подписано на 15 март 2010 г. между Министъра на труда и социалната политика, Министъра на вътрешните работи, Министъра на образованието, младежта и науката, Министъра на правосъдието, Министъра на външните работи, Министъра на културата, Министъра на здравеопазването, Председателя на държавната агенция за закрила на детето Изпълнителния директор на агенцията за социално подпомагане, Председателя на управителния съвет на националното сдружение на общините.

Информация за автора

Име с научна степен и длъжност на автора: гл. ас. д-р Станислав Петров Пандин
Персонален изследователски номер: ORCID ID: 0000-0001-8962-2460
Образователна институция/Институт: Тракийски университет – Ст. Загора
Контакти: e-mail: stanislav.pandin@trakia-uni.bg